

***Histoire des dogmes*, Praca zbiorowa pod kierunkiem Bernarda Sesboüé SI,
Wydawnictwo Desclée, Paryż 1994-1996, t. 1-4.**

Gatunek literacki określany mianem „historii dogmatu” zrodził się w drugiej połowie XIX w. w Niemczech i naznaczony został wieloma słynnymi nazwiskami (Seeberg, Loofs, Harnack) ludzi wywodzących się przeważnie ze środowiska liberalnego protestantyzmu. Pierwotną intencją była krytyka tradycyjnego dogmatyzmu Kościołów. Naukowa analiza tekstów źródłowych, dokonywana często przy założeniach pozytywistycznych i według hermeneutyki nieświadomej samej siebie, zaczęła wykazywać sprzeczności pomiędzy danymi historii a oficjalnie głoszonymi dogmatami.

Pierwszą historią dogmatów wypracowaną przez teologię katolicką było magistralne trzytomowe dzieło J. Tixeront¹ (wydane w latach 1905-1911). Była to inicjatywa bardzo odważna, albowiem miała miejsce w kontekście walki antymodernistycznej, kiedy to dostrzegano coraz wyraźniej sprzeczności między scholastyczną pewnością wykładu wiary a niedawnymi odkryciami historycznymi. Zaczęto tworzyć wielorakie teorie rozwoju czy ewolucji dogmatu, nie zawsze dobrze przyjęte przez Magisterium Kościoła.

Dzisiaj sytuacja zmieniła się bardzo w porównaniu z tamtymi czasami. Posunęła się do przodu refleksja zarówno ze strony teologii jak też historii. Ciągłe poszerzające się owoce badań historycznych prowadzą do modyfikacji niektórych przedwczesnych wniosków i do bardziej uczciwej refleksji. Pogłębiła się także teologiczna koncepcja dogmatu i nie szuka się już na siłę konieczności materialnego i bezpośredniego utożsamienia dogmatu z aktualnie obowiązującą wykładnią wiary Kościoła. Relacje te widzi się obecnie w dużo szerszym kontekście, a trudności rozwiązuje inaczej niż kiedyś. Historia dogmatu nie jest dziś w kryzysie - wręcz przeciwnie. Przyczyniły się

¹ *Histoire des dogmes dans l'antiquité chrétienne*, t. 1, La Théologie anténicéenne; t. 2, De saint Athanase a saint Augustin (398-340); t. 3, La fin de l'âge patristique (430-800), Paris, Gabalda, 1905.

do tego prace katolickich historyków dogmatu jak: M. Schmaus, A. Grillmeier, L. Scheffczyk i M. Seybold. Istnieje bardzo wiele opracowań specjalistycznych dotyczących wielorakich dziedzin i poszczególnych aspektów teologii i jej historii. Brakowało jednak dzieła, które w sposób krytyczny i całościowy przedstawiłoby współczesne osiągnięcia badań historiodogmatycznych.

Zapotrzebowaniom tym wyszła grupa światowej sławy teologów, którzy pod kierunkiem o. prof. Bernarda Sesboüé opracowali nową czterotomową *Histoire des dogmes* wydaną w Paryżu przez *Editions Desclée* w latach 1994-1996. Dzieło to jest swoistą syntezą ponad stuletnich badań w dziedzinie historii dogmatu. Autorzy próbują odpowiedzieć na kilka pytań natury metodologicznej: dlaczego dogmat chrześcijański stanowi element tak istotny, że chrześcijanie potrzebują go dla zachowania własnej tożsamości? W jaki sposób przynależy on do tejże tożsamości? Autorzy świadomi tego, iż owa tożsamość chrześcijańska ma niejako dwa oblicza, tzn. synchroniczne i diachroniczne, nie proponują czytelnikowi ani encyklopedii, ani dzieła natury słownikowej czy katechizmowej. Chcą zatrzymać naszą uwagę na tym, co inni autorzy w swoich opracowaniach zakładają (czasem jest to bardzo niepoprawne założenie!). Omawiana *Histoire des dogmes* zamierza zatem przedstawić, trzymając się rygorystycznie zasad poprawności naukowej, źródłowej i metodologicznej, historię dogmatów, po to, aby dzisiejszym chrześcijanom przybliżyć i ułatwić zrozumienie genezy i treści twierdzeń dogmatycznych stanowiących przedmiot ich wiary.

Można śmiało powiedzieć, iż dzieło to stanowi małą „sumę” historii dogmatów i opiera się na najlepszej dokumentacji i na najnowszych osiągnięciach badań historycznych. Jego celem nie jest przedstawienie szczegółowe tychże osiągnięć, ale synteza najlepszych rezultatów odbytych poszukiwań historyczno-teologicznych. Opiera się na najpoważniejszych i klasycznych już dziełach dotyczących danej kwestii, a mimo to nie sprawia wrażenia pustego opisu erudycją. Urzeka swoją prostotą, solidnym zakorzeniem w tekstach źródłowych zaczerpniętych z najlepszych wydań krytycznych, oraz przejrzystością i konsekwencją ekspozycji.

Autorzy, odsyłając wielokrotnie do doskonałych pozycji z dziedziny teologii biblijnej, rozpoczynają swoją ekspozycję od okresu bezpośrednio poapostolskiego. Świadeństwo Pisma pozostaje jednak decydującym kryterium wagi dogmatu. Chrześcijański dogmat jest bowiem zawsze pewnym tłumaczeniem, interpretacją i wyjaśnieniem danych zawartych w Piśmie. Stosując język techniczny dogmat jest to *norma normata* uregulowanym przez *norma*

normans. Prezentacja historii dogmatów jest zatem ukazaniem tego jak Kościół odczytuje i rozumie na przestrzeni wieków orędzie Pisma Świętego.

Kolejnym elementem niezwykle cennym w omawianym dziele jest jego specyfika katolicka z ogromnym wyczuciem i taktem ekumenicznym. Autorzy są katolikami i z ludzką uczciwością oraz naukową solidnością do tego się odwołują zaznaczając to co jest szczególnie typowe dla dogmatów katolickich. Nie przeszkadza im to jednakże, by zwrócić uwagę na te elementy prawosławia czy protestantyzmu, które zaważyły na całokształcie historii teologii.

Dotychczasowe dzieła z historii dogmatów prezentowały swój wykład na dwa sposoby: historyczny, omawiając sukcesywnie następujące po sobie okresy historii teologii i eksponując to co dotyczy rozwoju dogmatu; tematyczny, informujący jak dany dogmat rozwijał się od początku aż do naszych czasów. Autorzy omawianej przez nas *Histoire des dogmes*, świadomi korzyści i ograniczeń wspomnianych dwóch metod, optowali za równocześnie historyczną i dogmatyczną artykulacją tematyki.

W istocie bowiem każdy okres historyczny koncentrował swoją uwagę na jakiejś dominującej kwestii teologicznej, która była powodem sporów i konfliktów, a w związku z tym powodem nowych interpretacji danych Objawienia oraz motywem ewentualnych definicji dogmatycznych. Wielkie debaty trynitarnie i chrystologiczne przynależą do Kościoła starożytnego, następują po nich konflikty na temat łaski i grzechu pierworodnego na Zachodzie. Średniowiecze wypracowuje dojrzałą refleksję eklezjologiczną, i sakramentalną, a czasy nowożytne próbują uwiarygodnić Objawienie chrześcijańskie w obliczu wymagań rozumu.

Zgodnie z tym założeniem metodologicznym każde zagadnienie teologiczne jest omawiane w granicach okresu historycznego, kiedy było ono szczególnie wyeksponowane. Nie znaczy to jednak, iż jest to ze szkodą dla całokształtu wykładu historycznego rozwoju danego tematu.

Taka opcja natury merytorycznej i metodologicznej doprowadziła do kompozycji czterech tomów historii dogmatu opierających się na czterech okresach historycznie różnych i zazębiających się z nimi czterema wielkimi blokami dogmatycznymi, z których każdy tworzy odrębną w sobie całość.

Tom pierwszy (*Le Dieu du salut*, Desclée, Paris 1994, 544 ss.) omawia okres od I - VIII w. i zajmuje się dogmatami, które formowały się przede wszystkim w tamtych wiekach: Trójca, Chrystus i soteriologia. Omówione są zatem takie tematy jak: tradycja, reguła wiary, symbole wiary, ekonomia zbawienia oraz rozwój dogmatu trynitarnego i chrystologicznego. Jego autorzy to:

jezuicki teolog Bernard Sesboüé, profesor na Centre - Sevres w Paryżu i wieloletni członek międzynarodowej Komisji Teologicznej oraz Joseph Wolinski, profesor patrologii na Paryskim Instytucie Katolickim.

Tom drugi (*L'homme et son salut*, Paris 1995, 635 ss.) zajmuje się historią chrześcijańskiej antropologii (stworzenie, grzech pierworodny, łaska i usprawiedliwienie, rzeczy ostateczne) i etyki. Z historycznego punktu widzenia dotyczy okresu od V do XVII w. Jest dziełem czterech teologów: Bernard Sesboüé, Vittorino Grossi (profesor na Instytucie Patrystycznym „Augustinianum” w Rzymie), Luis Ladaria (wicerektor Uniwersytetu Gregoriańskiego w Rzymie) i Philippe Lécrivain (historyk, profesor na Wydziale Teologicznym w Centre - Sevres w Paryżu).

Tom trzeci (*Les signes du salut*, Paris 1995, 661 ss.) dotyczy sakramentologii, eklezjologii i mariologii, i omawia tę problematykę w czasowych ramach biegnących od XII do XX w. Jego autorzy to Bernard Sesboüé, Henri Bourgeois (Katolicki Uniwersytet w Lionie) i Paul Tihon (belgijski jezuita i profesor na *Lumen vitae* w Brukseli).

Tom czwarty (*La Parole du salut*, Paris 1996, 658 ss.) obejmuje czasy nowożytne i współczesne (XVI-XX w.) i przedstawia historyczny rozwój nauki o słowie Bożym, wierze, Objawieniu, Tradycji, Piśmie i Magisterium oraz o zachodzących między nimi relacjami.

Omówiona przez nas *Histoire des dogmes* spotkała się z doskonałym przyjęciem na rynku teologicznym, a pozytywne recenzje zachodnich periodyków widzą w niej dzieło, które stanie się z pewnością pozycją klasyczną we współczesnej historii dogmatu. Lektura tych czterech obszernych tomów doprowadza do uczciwego stwierdzenia, że Autorzy zrealizowali, z rzadko spotykaną solidnością, wstępne założenia metodologiczne i osiągnęli zamierzony cel.

Miejmy nadzieję, że omawiana przez nas pozycja w niedługim czasie ukaże się na rynku polskim stając się niezbędnym elementem biblioteki każdego teologa, który pragnie zakorzenić swoje refleksje w historii i Tradycji Kościoła.

Ks. Paweł Pietrusiak